

Ключові слова: приєднувальна конструкція, базове висловлення, приєднана частина, приєднувальний сполучний засіб, складнопідрядне речення, пропозиціональне значення.

Анотація

В работе рассмотрены схожие и отличительные особенности семантической организации присоединительных конструкций с частями, соединенными присоединительными союзными средствами, омонимичными подчинительным, в их сравнении со сложноподчиненными предложениями. Определены семантические классы присоединительных конструкций и выявлены их особенности. Установлены пропозициональные значения, в которых конкретизируется информативная функция, выполняемая присоединённой частью.

Ключевые слова: присоединительная конструкция, базовое высказывание, присоединённая часть, присоединительное союзное средство, сложное предложение, пропозициональное значение.

УДК 81'373

Гаврилова В. В.,

аспірантка,

Бердянський державний педагогічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПАРЕМІЙ

Стійкі вислови відіграють особливу роль у передачі досвіду від покоління до покоління, адже паремії у стислій місткій формі відображають найважливіші для людей ідеї та є фрагментом мовної картини світу. Паремії мають суб'єктивний характер, адже вони не лише описують світ з точки зору індивіда, а й інтерпретують, оцінюють, виражають суб'єктивне ставлення до нього.

У системі жанрів народнопоетичної творчості паремії посідають проміжне становище між одиницями мови і фольклору. Ці сталі вислови – важливий аспект духовного життя народів як комунікативний, ідеологічний та естетичний елемент їх культур. Природна значеннєвість паремій щільно пов'язана із фоновими знаннями носіїв мови, із системою цінностей, моральних устоїв, з культурно-історичними традиціями, що склались у певному соціумі.

У сучасній науці наукове осмислення прислів'їв, приказок, примовок тощо проводиться як у загальнотеоретичному аспекті, так і в аспекті конкретного вивчення окремих пареміологічних фондів та їхніх взаємозв'язків. Оскільки теоретичні узагальнення можливі лише на основі докладного вивчення національного паремійного матеріалу, учені, представники різних напрямів, інтенсивно досліджують етноспецифічні особливості паремій своїх народів. Теоретичні питання світової та слов'янської пареміології знайшли відображення у працях багатьох лінгвістів: О. О. Потебні, Ш. Баллі, Л. П. Сміта, Л. А. Булаховського, В. М. Мокієнка, М. Ф. Алефіренка, Л. Г. Скрипник та ін.

Проте, незважаючи на значні результати у цьому напрямку, говорити про всебічне вивчення так званих прислів'їв і приказок ще зарано. У вивченні паремій залишається низка проблемних питань, суперечливих тверджень, зокрема й тих, що стосуються не лише походження, структурно-семантичних, функціонально-стилістичних, прагматичних особливостей. Серед вчених досі немає одностайності щодо статусу та місця паремій в ієрархічній будові мови; відсутні чіткі, універсальні

критерії відбору, аналізу, класифікації, опису паремій, а звідси суперечливість, методична невпорядкованість, неоднозначні тлумачення, помилкові сумнівні судження та висновки.

Отже, **актуальність** нашої розвідки зумовлена необхідністю дослідження теоретичних засад вивчення паремій на сучасному етапі мовознавства.

Метою нашої розвідки є спроба проаналізувати основні тенденції вітчизняної та зарубіжної пареміології; з'ясувати значення термінів “паремія”, “пареміологія”; дослідити приналежність щодо місця і ролі паремій у фразеології; виокремити загальні ознаки прислів'їв, приказок, прикмет, афоризмів та ін.

У сучасному науковому обігу за терміном “пареміологія” закріпилося основне значення: прислів'єзнавство, філологічна дисципліна, яка досліджує паремії. Завдяки своїй багатогранності визначення “паремія” не має чітко окресленого формулювання. З одного боку, цей термін використовується для означення певного уривка з книги Старого Заповіту (пор.: грец. *paremia* – притча), що містить пророцтво або повчання і читається в православній церкві під час відправи, з іншого, – його кваліфікують як “народний вислів, виражений реченням, а також коротким ланцюжком речень, які передають елементарну сценку або найпростіший діалог” [5, 887].

Термін “паремія” зустрічається дуже рідко й при укладанні енциклопедій та довідників. Аналіз сучасних термінологічних та спеціальних лінгвістичних словників показав, що термін “прислів'я” вживається набагато частіше, ніж “паремія” (у тому ж значенні). Це свідчить про те, що немає єдиної думки щодо поняття “паремія”.

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке визначення: “до класу паремій належать: прислів'я і приказки (вони становлять основну масу – до трьох чвертей – усього паремійного фонду), примовки, загадки, прикмети, “ділові” вислови, повір'я, “віщі” сни, ворожби, задачі, головоломки, скоромовки, пустомовки, замовляння, небилиці, нісенітниці, одномоментні анекдоти, казкові формули тощо” [5, 887].

У російському енциклопедичному словнику-довіднику лінгвістичних термінів та понять паремія визначається наступним чином: “паремія” – (грец. *paroimia* “притча, вислів”) коротке крилате висловлювання, що містить мораль, повчальне спостереження або узагальнення” [27, 133].

У зарубіжних джерелах термін “паремія” взагалі не вживається, а замість нього, як правило, ми знаходимо термін “*proverb*” (прислів'я), тобто “короткий добре відомий всім вислів, що несе узагальнену думку, висновок, пораду та відноситься до таких форм фольклорної літератури, як загадка і байка” [32, 168].

Оксфордський етимологічний словник (*The Oxford dictionary of etymology*) тлумачить термін “*proverb*” як усталений у мовленнєвому вжитку вислів, приказка, крилате слово; утворено з префікса *pro-* + слова *verbum* + суфікса *-ium*” [33, 718]. Далі словникова стаття представляє розгорнуте багатоступінчасте розкриття терміна, ключовими моментами якого є постійні ознаки, такі як стислість, небагатослівність, метафоричність, загальність вживання, анонімність, алегоричність, особлива віршована форма, передача життєвого досвіду або спостереження. При цьому прислів'я (*proverb*) має цілий ряд синонімів. Словник англійських синонімів і антонімів (*The*

Penguin Dictionary of English Synonyms and Antonyms) дає наступні синоніми слова *proverb*: *adage, saying, maxim, aphorism, apophthegm, saw, dictum, byword* [34, 209].

У результаті спостереження за вмістом зазначених синонімів семантичне поле терміна *proverb* розширюється за допомогою додаткових значень: “короткий стислий вислів, виражений небагатьма словами, що містить істину загальної важливості ...”; “короткий влучний вислів, що викладає важливу істину в декількох словах ...”, “пропозиція (особливо в афористичній або сентенційно формі), яка виражає деякі загальні істини науки або досвіду; правило або принцип поведінки” [33, 45]. Як видно з наведених фактів, синонімічний ряд терміна “*proverb*” збагачує дефініцію, доповнюючи, уточнюючи і розширюючи її поле.

Немає чіткого визначення цьому мовному явищу і серед мовознавців. Так, М. М. Пазяк зазначає, що “термін “паремія” здебільшого вживається для визначення родового поняття жанру поряд з терміном “прислів’я та приказки”, а видові поняття позначаються термінами “прислів’я”, “приказка”, “побажання”, “вітання”, “каламбур”, “велеризм”, “загадка” та ін., хоча нерідко обидва терміни змішуються і вживаються як синоніми” [16, 3]. Пряме підтвердження такого розуміння знаходимо в монографії В. М. Телія: “паремії” = “прислів’я та приказки” [22, 58]. Т. В. Цив’ян вважає паремії короткими текстами, нерідко обмеженими одним реченням (прислів’я, приказки, вислови та ін.) або навіть фрагментом речення (різного роду кліше). “Збігаючись формально із елементарними мовними одиницями, які не кваліфікуються як тексти вони, проте, є такими” [24, 11]. О. В. Дуденко розглядає поняття паремії й прислів’я як рівнозначні [9, 11] і вказує на їхню універсальність [9, 13]. М. Ф. Алефіренко визначає паремію як “афоризм народного походження, що характеризується лаконічністю форми, відтворюваністю значення і переважно повчальним смислом” [1, 242]. Л. Б. Савенкова під пареміями розуміє “вторинні мовні знаки, замкнуті стійкі фрази (прислів’я і приказки), що є маркерами ситуацій або відносин між реаліями” [18, 3].

У нашому дослідженні ми поділяємо думки тих науковців, які вважають ядреними елементами власне паремійного корпусу прислів’я та приказки, які являють собою своєрідні “інтерпретативні” акти, є знаками етнічної “традиційної” культури, що виконують роль “архіву” народної мудрості [17, 212].

В окремих наукових доробках прислів’я та приказки зазвичай не розмежовують, розглядаючи їх як невеликий за обсягом жанр, але розмаїтий за формою і змістом, походженням і художньо-образною структурою: “Прислів’я і приказки – це стійкі афористичні вислови, що у стислій, точній формі висловлюють думку про певні життєві явища, реалії дійсності, людські риси, вчинки і т.ін. у їх характерних і специфічних ознаках” [14, 537]. Водночас ніколи й ні в кого не виникало сумнівів, що прислів’я і приказки відрізняються певними структурними особливостями: перші витлумачуються здебільшого як завершені за змістом вислови, граматично й інтонаційно оформлені судження, другі – як елементи, сегменти відповідних суджень, частини прислів’їв, “прості вислови без притчі, без судження, без висновку” [8, 15].

Існує чимало різних витлумачень прислів’їв та приказок залежно від аспекту та царини дослідження, та жодне з них не претендує на універсальність чи загальність,

оскільки зазвичай не репрезентує повної, вичерпної кваліфікації відповідних понять.

Досить часто у сучасній лінгвістиці прислів'я і приказки називають народними афоризмами, сентенціями, максимами. Погляди багатьох науковців сходяться на тому, що паремії і афоризми – споріднені мовні утворення і не всі збирачі паремій відмежовують паремії від афоризмів, а в багатьох пареміологічних збірках разом з прислів'ями і приказками включаються й найрізноманітніші афористичні вислови [1, 242]. На нашу думку, такий підхід призводить до сплутування термінології й самих жанрових різновидів паремій, а це, відповідно, ускладнює їхню лінгвістичну ідентифікацію.

У зв'язку з цим порівнюємо ці поняття. Паремії – це вислови народного походження, що виражають мудрість, набуту багатовіковим досвідом [10, 32]. Афоризм – це літературний вислів, який стисло і оригінально передає думку автора стосовно будь-якого життєвого явища або філософського поняття [1, 240]. Максима і сентенція є різновидами афоризму і вживаються як короткі вислови етичного характеру.

Немає сумніву, що між прислів'ями та афоризмами є дещо спільне. Так, З. К. Тарланов виокремлює наступні спільні характеристики. І ті й інші:

- 1) належать до творів малих жанрів;
- 2) входять до контексту як цілісні одиниці;
- 3) реалізують думку в образній формі;
- 4) у комунікативному акті виконують аксіоматичну функцію [21, 65].

Проте в останніх дослідженнях із пареміології простежується розмежування термінів “паремія” й “афоризм”. О. В. Дуденко вбачає основні відмінності між ними в літературному походженні й в книжній стильовій обмеженості останнього. Розглядаючи ці мовні одиниці у дихотомії, дослідниця зводить поняття паремії до прислів'я і стверджує, що ці терміни рівнозначні, проводить зіставлення їх з афоризмом, визначає універсальність як спільну ознаку для власне паремій та афоризмів [9, 12].

М. Ф. Алефіренко указує на конкретні відмінності власне паремій і афоризмів у характері змісту, можливостях використання, особливостях композиції та ритміки, синтаксичній оболонці. Загалом же основні типи одиниць пареміології різняться такими ознаками:

власне паремія – результат колективної усної творчості, афоризм – це вислів літературно-книжного походження;

часова невизначеність власне паремії та конкретна фіксація виходу літературного твору як дата створення афоризму;

розмовна основа власне паремійних текстів, збереження “печатки авторства” в афористиці;

дидактичність власне паремій і факультативність цієї ознаки в афоризмах [1, 243].

Як бачимо, диференційні ознаки паремій вирізняють їх з-поміж інших споріднених мовних одиниць. У нашому витлумаченні паремії – це одиниці пареміології, що вирізняються лаконічністю, мають афористичний характер, оформлені за зразком синтаксично замкнених, семантично цілісних відтворюваних речень, що виражають специфіку життя й побут кожної окремої національної спільноти. Їм характерна алегоричність, багатство образних асоціацій, стійкість і

колективність авторства, ритмічність організації та заримованість.

У сучасному мовознавстві дискусійною постає також проблема щодо місця і ролі паремій у фразеології. Зокрема, відносно новим і досить актуальним у сучасному світовому мовознавстві постає питання про виокремлення в мовній системі пареміологічного рівня.

Дослідники паремій загалом дотримуються думки, що цим мовним знакам притаманні такі основні конституційні ознаки, як семантична цілісність, сталість, постійний компонентний склад, відтворюваність, здатність виражати певні граматичні категорії, що властиві всім одиницям фразеологічного рівня мови [6, 18]. З. Г. Коцюба трактує прислів'я і приказки як особливу групу мовних одиниць комунікативного типу в межах фразеологічного рівня, яка, незважаючи на всі спроби структурних пареміологів вибудувати струнку систему паремійних моделей, не є однорідною ні за структурою, ні за семантикою, ні за функціями [11, 74].

О. О. Селіванова стверджує, що поняття “паремія” зазвичай уживається “на позначення стійких відтворюваних одиниць реченнєвої структури, зокрема прислів'їв, приказок, примовок” [19, 415]. Дослідниця об'єднує цим терміном не лише одиниці пареміологічного, а й фразеологічного масивів. У зв'язку з цим вона зазначає: “Ми використовуємо широкий зміст цього терміна як одиниці фразеологічного фонду мови через наявність численних і досі не розв'язаних питань, що стосуються розмежування і кваліфікації стійких словосполук, фразем, прислів'їв, приказок, етикетних сполук, крилатих висловів, складених термінів тощо” [19, 415].

О. В. Дуденко релевантними ознаками паремій називає стійкість структури, відтворюваність, повчальність змісту; наявність граматично та інтонаційно оформленого судження; лаконічність народного поетичного висловлення; узагальнення головних закономірностей, життєвих правил або істин; наявність конотативного компонента, що містить оцінну інформацію, експресивність [9, 16].

Румунська дослідниця П. Савін зараховує паремії до складу фразеології і звертає увагу на те, що хоча прислів'я і приказки є об'єктом дослідження пареміології, їм притаманні такі загально-функціональні риси, що й фразеологізмам, а саме стійкість та ідіоматичність [31, 62].

На думку словацького фразеолога Й. Млацека, прислів'я як одиниці мови, її лексикону – це ні що інше, як фраземи зі структурою закінченого речення [30, 125].

Для перелічених точок зору, що становлять лише незначну частину поглядів, спільним є те, що усі мовознавці значущими як для паремій так і для фразеологізмів визначають такі ознаки: відтворюваність, стійкість, експресивність та сентенційність. Їх відтворюваність у мовленні забезпечується тим, що вони існують у мові та у пам'яті мовців як готові конструкти, які при потребі вилучаються з пам'яті у готовому цілісному вигляді в супроводі загальновідомого значення, набуваючи конкретно ситуативного смислу залежно від умов та обставин спілкування.

Відтворюваність паремій, як і фразеологічних одиниць, є наслідком їхньої стійкості. Для них стійкість не є абсолютною: кожна паремія має хоча б один, а найчастіше кілька варіантів. Про те інваріантна сталість компонентного складу, структурно-граматичної моделі, а головне – фразеологічного значення, яке є

домінуючим при функціонуванні паремій, – разом забезпечують їхню стійкість. Варіативність, можна сказати, визначається стійкістю. Як зауважує В. Т. Бондаренко, прислів'я тому й допускають незначні трансформації мовцями, що кожен носій мови знає їхнє значення і структуру [3, 13].

Паремії також характеризуються сентенційністю (моралістичністю), яка полягає в тому, що будь-яка паремія, крім фактичної, обов'язково містить оцінну інформацію. Як зазначає А. А. Крікманн у пареміях часто поєднуються три функції: ствердження – оцінка – припис. “Причому оцінний елемент завжди знаходиться між ствердженням і прескрипцією, але здебільшого є імпліцитним: оцінка приховується у метафоричній тканині тексту чи у контексті” [12, 96].

Іншою ознакою прислів'їв є їх експресивність. Її важливість відзначає у своїй дослідженнях Й. Млацек. Він вважає експресивність однією з основних ознак як фразеологізму так і паремії. Експресивність прислів'я обумовлює його виразність і дію на слухачів. В образних прислів'ях яскравість і вражаюча сила відбувається головним чином за рахунок метафор, метонімії і порівнянь [30, 128].

Орієнтуючись на перелік диференційних ознак фразеологізмів, зроблений чеським мовознавцем Ф. Чермак для паремії виділимо як релевантні такі: 1) відтворюваність у мовленні; 2) стійкість лексико-семантичного складу; 3) цілісність номінації; 4) популярність, загальновідомість вислову у даній мові; 5) незмінюваність компонента, парадигматична зв'язаність; 6) ідіоматичність, 7) образність, 8) експресивність [29, 17].

Перелічені ознаки дозволили багатьом мовознавцям визнати паремії предметом фразеології. Так, у М. М. Шанського паремії є фразеологічними виразами комунікативного характеру, що являють собою відтворювані стійкі сполуки слів з не фразеологізованим значенням [26, 12]. У класифікації С. Г. Гавріна паремії входять до афористичних висловів та образно-виразних стійких сполук [7, 25].

Л. А. Булаховський також розглядає паремії на фразеологічному рівні і виокремлює такі типи фразем: 1) прислів'я і приказки; 2) професіоналізми; 3) усталені вислови з анекдотів, жартів тощо; 4) цитати з Біблії; 5) переклади іншомовних висловів; 6) крилаті вислови письменників; 7) влучні вирази видатних людей [4, 10].

Прихильники вузького витлумачення специфіки фразеологічних одиниць (Л. Г. Авксентьев, Н. Н. Амосова, В. П. Жуков, Д. Г. Мальцева, В. М. Мокієнко, С. І. Ожегов, В. М. Телія та ін.) визнають за доцільне розглядати вислови нефразеологічного типу, співвідносні з предикативними конструкціями, за межами фразеології. Це зумовлено тим, що пареміологічні одиниці є семіотичними феноменами мови, адже мають подвійну спрямованість: з одного боку, це знаки системи мови, які виявляють парадигматичні ознаки й мають певну синтаксичну природу, з іншого, – вони є мікротекстами (малими фольклорними жанрами).

Загалом же, звуження обсягу фразеології пояснює відокремлення паремійного масиву від фразеологічного й лексичного. Уперше таку думку висловив С. І. Ожегов. Він заперечує доцільність розгляду названих різновидів усталених сполук серед власне фразеологічних одиниць. Прислів'я, приказки, “крилаті слова”, казкові формули, афоризми він включає до розряду фразеології в “широкому” розумінні [15, 194].

Необґрунтованим вважає зарахування паремій до об'єкта фразеології Н. Н. Амосова. До фразеологізмів вона відносить лише цілісно оформлені предикативні одиниці, які становлять семантичну єдність, постійний контекст, функціонують у структурі синтаксичної конструкції як один член, тобто як одиниці номінації [2, 139]. Дослідниця відмежовує від об'єкта фразеології прислів'я і приказки зі структурою речення, оскільки, на її думку, вони є "автономними, самодостатніми і за структурою, і за змістом", функціонують у "синтаксично замкнутому вигляді" [2, 143].

В. Д. Ужченко та Д. В. Ужченко запропонували розподіл фразеологічних одиниць на центральні складники фразеологічного фонду й різною мірою віддалені від центру відтворювані одиниці – периферійні. До останніх віднесли тавтологізми, дієслово-іменні перифрази, вирази із фразеологічно зв'язаним значенням слів, деякі види крилатих слів, приказок тощо. Лінгвісти зазначають, що "за прислів'ями й деякими видами приказок доцільно закріпити традиційний термін "пареміологія" [23, 27].

Проміжну позицію між широким та вузьким розумінням обсягу фразеології у зазначеній кореляції займає, на нашу думку, О. В. Кунін. Науковець до фразеології відносить "словосполучення та речення (у тому числі й прислів'я) з повним або частковим переосмисленням компонентів та зі стійкістю фразеологічного характеру" [13, 211]. Звороти, що не мають фразеологічної стійкості та вживаються в буквальному значенні, О. В. Кунін називає "стійкими сполученнями нефразеологічного характеру" [13, 211].

Погляди О. В. Куніна збігаються з точкою зору інших дослідників таких як О. О. Селіванова, І. І. Чернишова які, враховуючи мовну природу паремій, зараховують їх до периферії фразеології [19; 25]. Так, на думку В. М. Телії, усталені вислови прилягають до власне фразеологізмів-ідіом, що мають "цілісну номінативну функцію" [22, 559].

Одним із аргументів дослідників, які виводять прислів'я, приказки та крилаті вислови, співвідносні з реченням, за межі об'єкта фразеології, слугує твердження про те, що ці різноструктурні сполуки відбивають лише породження певних ситуацій та обставин життя, а не власне мовного розвитку. Фразеологічні одиниці ж у власне лінгвістичному розумінні – це одиниці мови, які, співвідносячись зі словами, входять у структуру мови [28, 68]. Проте такий підхід до прислів'їв, приказок і крилатих висловів ми вбачаємо недоцільним і схиляємося до того, що ці одиниці не повинні бути вилучені з фразеології. На нашу думку, паремії відповідають диференційним ознакам фразеологізмів (стійкості, відтворюваності, експресивності), що підтверджує їхню належність до фразеологічних одиниць. Отже, безпідставно прислів'ям і приказкам відведено законне місце в багатьох загальноновизначених класифікаційних схемах фразеологічних одиниць (В. Л. Архангельський, Є. М. Верещагін, С. Г. Гаврін, В. С. Калашник, А. П. Кові, В. Г. Костомаров, О. В. Кунін, Ф. П. Медведєв, В. Мідер, Л. М. Пелепейченко, Л. І. Ройзензон, Л. Г. Скрипник, О. О. Тараненко, А. Тейлор, Г. М. Удовиченко, В. Фойт, І. Г. Чередниченко, І. І. Чернишова, М. М. Шанський).

Спираючись на результати пареміологічних досліджень, виокремлюємо низку диференційних ознак паремій: універсальність, стабільність, стійкість,

відтворюваність, лаконічність, дидактичність, синтаксична замкненість. Вважаємо (услід за В. М. Телією) що паремія – це особлива одиниця мови, морально-етичний вислів, що виконує функцію повчання, у якому знаходять відображення й оцінку культурно-значущі феномени народного життя. Паремія є родовим поняттям щодо прислів'їв, приказок, прикмет, афоризмів тощо. Ґрунтуючись на теоретичних засадах Л. А. Булаховського, О. В. Куніна, Й. Млацек, П. Савін, О. О. Селіванової, Л. Г. Скрипник, М. М. Шанського та ін., ми визначаємо місце паремії як одиниці, що входить до периферії фразеологічного корпусу мови.

Перспективою наших подальших досліджень ми вважаємо вивчення функціонального статусу паремій в англійській, французькій та українській мовах.

Література

1. Алефиренко Н. Ф. Фразеология и паремиология : [учеб. пособ. для бакалавр. уровня филол. образ.] / Н.Ф. Алефиренко, Н. Н. Семенов. – М. : Флинта : Наука, 2009. – 344 с.
2. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии : [учебник] / Н. Н. Амосова. – Л. : Ленингр. ун-т, 1963. – 208 с.
3. Бондаренко В. Т. К вопросу о лингвистической сущности пословицы / В. Т. Бондаренко // Лексикология и фразеология: новый взгляд. Раздел “Фразеология”: 2-я межвуз. конф. : [тезисы докл.]. – М. : МГЗПИ, 1990. – С. 11–16.
4. Булаховський Л. А. Вибрані праці : [в 5-ти т.] / Л. А. Булаховський. – К. : Наук. думка, 1978. – 591 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [упоряд. та гол. ред. В. Т. Бусел]. – Ірпінь : Перун, 2009. – 1736 с.
6. Величко С. І. Фразеологізми-прислів'я як конституенти функціонально-семантичного поля спонування в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.04 “Германські мови” / С. І. Величко. – К., 1996. – 21 с.
7. Гаврин С. Г. Фразеология современного русского языка (в аспекте теории отражения) : [учеб. пособ. для филологов] / С. Г. Гаврин. – Пермь : Перм. гос. ун-т., 1974. – 269 с.
8. Даль В. И. Пословицы русского народа / В. И. Даль. – М. : Худож. лит., 1984. – 383 с.
9. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій : автореф. дис. ... к. філол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / О. В. Дуденко. – К., 2002. – 19 с.
10. Колоїз Ж. В. Українська пареміологія : [навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг : ТО “Центр-Принт”, 2012. – 349 с.
11. Коцюба З. Г. Лінгвістичні аспекти дослідження прислів'їв і приказок / З. Г. Коцюба // Лінгвістичні студії : [зб. наук. праць]. – Д. : ДонНУ, 2012. – № 24. – С. 74–79.
12. Крикман А. А. Некоторые аспекты семантической неопределенности пословицы: Паремнологический сборник: Пословица. Загадка. (структура, смысл, текст) / А. А. Крикман. – М. : Наука, – 1978. – С. 82–104.
13. Кунин А. В. Английская фразеология (теоретический курс) / А. В. Кунин. – М. : Высшая школа, 1970. – 343 с.
14. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : [підручник] / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Знання-Прес, 2005. – 591 с.
15. Ожегов С. И. Лексикология. Лексикография. Культура речи : [учеб. пособ. для студ. филол. фак. пед. ин-тов] / С. И. Ожегов. – М. : Высшая школа, 1974. – 352 с.
16. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії / М. М. Пазяк. – К. : Наук. думка, 1984. – 203 с.
17. Пермяков Г. Л. Основы структурной паремнологии / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1988. – 235 с.
18. Савенкова Л. Б. Русские паремии как функционирующая система : автореф. дис. ... д. филол. н. : 10.02.01 “Українська мова” / Л. Б. Савенкова. – Ростов на Дону, 2002. – 21 с.

19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – П. : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
20. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наукова думка, 1973. – 280 с.
21. Тарланов З. К. Русские пословицы: Синтаксис и поэтика / З. К Тарланов. – П. : ПГУ, 1999. – 448 с.
22. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспект / В. Н. Телия. – М. : Язык русской культуры, 1996. – 288 с.
23. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови : [навч. посіб.] / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.
24. Цивьян Т. В. Предисловие / Т. В. Цивьян // Паремиилогические исследования : [сб. статей]. – М. : Главная редакция восточной литературы, 1984. – С. 485.
25. Чернышева И. И. Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышева. – М. : Высшая школа, 1970. – 200 с.
26. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка : [учеб. пособ.] / Н. М. Шанский. – 4-е изд., испр. и доп. – СПб. : Спец. л-ра, 1996. – 192 с.
27. Энциклопедический словарь – справочник лингвистических терминов и понятий / [уклад. Тихонов А. Н. и др.]. – М. : ФЛИНТА, 2014. – 840 с.
28. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : БРЭ, 2000. – 688 с.
29. Čermák F. Idiomatika a frazeologie češtiny / F. Čermák. – Praha, 1982. – 271 s.
30. Mlacek J. Slovenská frazeológia / J. Mlacek. – Bratislava, 1984. – 160 s.
31. Savin P. Phraseology as Autonomous Linguistic Discipline / P. Savin // Linguistic and Literary Broad Research and Innovation. – Bucharest : 2010. – № 1. – P. 60–73.
32. The New Encyclopedia Britannica. Proverb. – Chicago : Encyclopedia Britannica. – 1994. – Vol. 9. – 749 p.
33. The Oxford dictionary of etymology / [ed. C. T. Onions]. – New York : Oxford Clarendon Press, 1966. – 1026 p.
34. The Penguin Dictionary of English Synonyms and Antonyms / [ed. R. Fergusson]. – London : Penguin books, 1992. – 442 p.

Анотація

У статті розглянуто одну з полемічних проблем пареміології – дефініцію паремій. Представлено аналіз сучасних вітчизняних і зарубіжних лексикографічних джерел, що містять дефініції понять паремія і proverb. Визначено місце і роль паремій у фразеології. Розглянуто та проаналізовано одиниці, що входять до пареміологічного фонду, а саме: прислів'я, приказки із загальною назвою паремії, афоризми, крилаті вирази та ін. Проведено аналіз пареміології і фразеології, підкріплений дослідженнями сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів, які мають різні підходи до виділення одиниць, що функціонують в пареміологічному просторі.

Ключові слова: паремії, прислів'я, приказки, афоризм, proverb, фразеологічні одиниці, пареміологічний фонд.

Аннотация

Статья посвящена одной из самых полемических проблем паремииологии – дефиниции паремий. Представлен анализ современных отечественных и зарубежных лексикографических источников, содержащих дефиниции понятий паремия и proverb. Определено место и роль паремий в фразеологии. Рассмотрены и проанализированы единицы входящие в паремииологический фонд, к которым относятся пословицы, поговорки с общим названием паремии, афоризмы, крылатые выражения и др. Проведен анализ паремииологии и фразеологии, подкрепленный исследованиями современных отечественных и зарубежных авторов, которые имеют различные подходы к выделению единиц, функционирующих в паремииологическом пространстве.

Ключевые слова: паремии, пословицы, поговорки, афоризм, фразеологические единицы, паремиологический фонд.

Summary

The article deals with one of the most hotly debated problem in paremiology – the definition of paremias. Presented the analysis of modern national and foreign lexicographical sources containing the definitions of terms paremia and proverb. Considered and analyzed units included the paremiological fund such as proverbs, sayings with the common name paremias, aphorisms, adage and others. Made the analysis of paremiology and phraseology which is supported by search of modern national and foreign authors who have different approaches to the allocation of units which we use in the paremiological space.

Keywords: paremias, proverbs, sayings, phraseological units, aphorism, paremiological fund.

УДК 81'362

Зубенко К. В.,

кандидат філологічних наук,
Донбаська державна машинобудівна академія
(Краматорськ),

Ковальова Г. М.,

кандидат філологічних наук,
Донбаська державна машинобудівна академія
(Краматорськ)

ЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП КЛАСИФІКАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ У МОВОЗНАВСТВІ 40-Х РР. – КІНЦЯ ХХ СТ.

Сучасна науково-дослідна парадигма вивчення мови і, зокрема, частин мови, склалася під впливом певних соціально-історичних умов. Частини мови зазвичай виділялися на підставі декількох критеріїв: морфологічного, синтаксичного, семантичного. Різні автори вирішували по-різному такі питання, як сукупність яких критеріїв ураховувати під час класифікації, якою у зв'язку з цим буде кількість частин мови, їх склад і розподіл тих або інших конкретних лексем за частинами мови.

Існують також багаторівневі підходи, що застосовують на різних етапах декілька критеріїв і пов'язані перш за все не з описом конкретної мови, а з типологічним порівнянням частиномовної класифікації в мовах різної структури.

Найбільш поширене трактування, що затвердилося в мовознавстві ХІХ ст., виділяє десять частин мови: іменник, дієслово, прикметник, прислівник, займенник, числівник, прийменник, сполучник, частка, вигук.

При виділенні частин мови виникає безліч проблемних тез, пов'язаних із морфологічною й семантичною різноманітністю традиційних і таких, що інтуїтивно виділяються, класів. У ряді трактувань виділяються як частини мови такі, що не включені до цього списку і доповнюють його (різні підкласи займенників і займенникових слів, предикати, дієприкметник), так і такі, що об'єднують декілька частин мови з наведеного списку в одну (незмінні слова тощо).

Логічний напрям в мовознавстві ХІХ ст., на відміну від раціональної загальної граматики ХVІІ ст., звертав більшу увагу на національну специфіку мовної форми, на єдність логічного й історичного і був переважно логіко-синтаксичним.